

Kormos Janka

A személyiségfejlődés megtestesülése a pszichoanalitikus mozgáselemzés szemszögéből

Absztrakt: A tanulmány a Judith S. Kestenberg és mozgáskutató csoportja által kidolgozott mozgáselemző módszer elméletét és *embodiment*-felfogását mutatja be. Tánc- és mozgásterapeutaként és Kestenberg-mozgáselemzőként igyekszem bemutatni azt az *embodiment*-felfogást, amelyet Kestenberg a pszichoanalízis eszmerendszerén belül képviselt. A Kestenberg Mozgás Profil (KMP) a mozgás pszichodinamikus elméletének tekinthető, mely a személyiségfejlődést a mozgásfejlődési folyamatokon keresztül értelmezi. A mozgást, mozdulatokon keresztüli kifejezést és testi tapasztalatokat előtérbe helyező megközelítés a korabeli pszichoanalitikus körökben egyedülálló gondolatokat fogalmazott meg az érzelmek, a kogníció és a kapcsolati mintázatok szomatikus interakciókban való megtestesüléséről, amelyeket a személyiségfejlődés tapasztalati fundamentumának tekint. A KMP használata leginkább a táncmozgás-terápia területén terjedt. Alkalmazása a tánc- és mozgásterápián kívül a nonverbális viselkedéskutatások, a pszichoanalitikus terápia, a gyermek-pszichoterápia, illetve a gyógypedagógia és a családsegítés területein is előfordul. A tanulmány elsősorban a KMP integratív, dinamikus elméletének bemutatására vállalkozik, az *embodiment*-paradigmával összhangzó gondolataira fókuszálva. **Kulcsszavak:** *embodiment*, pszichoanalízis, mozgáselemzés, Kestenberg

Bevezetés

A KMP a freudi ösztönelméletből és a pszichoszexuális fejlődélméletből, az énpiszichológiából, a szelfpszichológiából és a tárgykapcsolat-elméletekből merít, módszertana az analitikus (gyermek)terápia és a tánc-mozgás terápia módszertanának ötvözeteként értelmezhető (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018a; Sossin 2018).

A következőkben a KMP-t rövid történeti áttekintéssel igyekszem kontextusba helyezni. Judith S. Kestenberg (1910–1999), a lengyel-zsidó származású neurológus, pszichoanalitikus Bécsben képződött, majd 1937-ben az USA-ba emigrált. New Yorkban a pszichoanalitikus csecsemőkutatás (*infant research*) területén egyedülálló szemléletet dolgozott ki (lásd Kestenberg önéletrajzát – Kestenberg [é.n.]). A személyiség, a pszichés állapot és a kogníció mozgásban megmutatkozó aspektusainak kutatása érdekelte. Arra volt kíváncsi, hogy lehetséges-e a mozgásmagatartás tulajdonságainak kategorizálásával olyan elemzési rendszert létrehozni, amely tükrözi az individuum fejlődéslelektani útját, adaptív mechanizmusainak, érzelmi és társas viszonyulásának tulajdonságait (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018a). 1953-ban kezdte első longitudinális kutatását, mely három személy mozgásfejlődésének szisztematikus megfigyelését jelentette születésüktől 25 éves korukig. A természetes mozgást, a habituális mozdulatokat, a gesztusokat figyelte meg (Kestenberg é.n.). A természetes mozgásfolyamban megjelenő mozdulatok minőségi változásaira volt kíváncsi. 1964-ben vezetésével megalakult a mozgáskutatókból és mentálhigiénés szakemberekből álló Sands Point Movement Study Group, amely kidolgozta a mozgásmegfigyelés, -rögzítés és -elemzés módszerét (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018a). 1970-ben a New York-i Állami Egyetemen együttműködésben elindult a Gyermekfejlődés Kutató és Képző Központja, mely a KMP-módszer továbbdolgozására adott lehetőséget. 1972-ben megnyitották a Gyermek és Szülők Központját, ahol a KMP módszerét alkalmazták a családsegítés és a gyermek-szülő pszichoterápia területein (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018a).

Irma Dosamantes-Beaudry (1997) az analitikus terápia terében megjelenő szomatikus érzéketekről írt cikkében megjegyzi, hogy Freud *Az én és az ösztönén* (Freud, idézi Dosamantes-Beaudry 1997: 518) című írásában elismerte a test centrális szerepét az énejlődésben és az ösztönök kibontakoztatásában, azonban elhanyagolta a test azon fejlődési folyamatainak kérdését, amelyek a személyiségfejlődés talajául szolgálhatnak. Ami Klin és Warren Jones (Klin és Jones 2007: 6) ugyancsak vitatja a pszichoanalízis viszonyát a testhez. Hangsúlyozzák, hogy noha a klasszikus pszichoanalízis a testi érzéketekből származó energiákat eszmerendszere középpontjába helyezte, a freudi megközelítés lényegében neokarteziánus szemléleten alapul, amely a tudatalattit absztrakciók izolált konténereként, a testtől és a szociális tértől elválasztva értelmezi (Fonagy 2007: 40). Bálint Mihály (1959: 119) is kiemeli, hogy a mozgásnak, a tárgykapcsolatoknak és az én környezetével kapcsolatos attitűdjének átfogó vizsgálata alapvetően hiányzik a klasszikus pszichoanalízis eszmerendszeréből. E hiány kitöltésének igénye mutatkozik meg Judith Kestenberg munkásságában. Szomatikus fókusza miatt megközelítése később az amerikai tánc-mozgás terápia módszertanának integrált részévé vált (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018a).

A nonverbális interakciók szerepe a személyiségfejlődésben

Margaret Mahler, aki kortársa és közeli munkatársa volt Kestenbergnak, megfogalmazta, hogy a pszichológiai szelf születésének alapját a testtudat fejlődése teremti meg (Mahler, idézi Dosamantes-Beaudry 1997: 518). A szelf mint dinamikus egység a saját testhatárokkal, a test-térrel kapcsolatos érzékletek egységes testképbe való integrálásából alakul ki (Dosamantes-Beaudry 1997: 520). A gondozó képessége a csecsemővel való érzelmi hangolódásra, pszichobiológiai ritmusaik összehangolására a testkép, a bizalom és a kommunikáció alapjait teremti meg (Dosamantes-Beaudry 1997). A kötődélmélet hangsúlyozza az anya-gyerek kapcsolat későbbi kapcsolatokra gyakorolt hatását:

A korai anya-gyermek kapcsolat hatása az egyed egész életén végigvonul, értékes referenciát jelent a párkapcsolatainak alakulásában [...] Az interakciók során kialakuló biztonságérzet az alapja az autonóm érelemszabályozás képességének, amely hatékony önynyugtató mechanizmusok működését segíti (Kállai és Dorn 2016: 2j).

A KMP fejlődéslélektani megközelítése kifejezett figyelmet fordít a korai kapcsolatok szomatikus interakcióira. Kestenberg a fiziológiai és mozgásfejlődési folyamatokat az énejlődés és a tárgykapcsolatok fejlődésének folyamataival szintetizálta csecsemők és csecsemőgondozó diádok mozgás-interakcióinak megfigyelése alapján (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018a).

A mahleri tárgyrepresentációk kialakulásának folyamatát Kestenberg a mozgással és a testi fejlődéssel kötötte össze. Így kiemelte például, hogy a gondozóval való viszony belsővé tétele során annak szomatikus lenyomatai is a mentális representációk szerves részévé válnak. A mahleri tárgyrepresentáció fogalmát Kestenberg szerv-tárgy representációként definiálta újra, mely szerinte testek és testrészek közötti dinamikus interakciók összességéből alakul, hangsúlyozva ezzel a korai kapcsolatok elsődleges szomatikus voltát (Kestenberg 1975 [1971]: 215–234).

A személyiségfejlődést az azt előkészítő testi érzékletekre vezette vissza, hangsúlyozva a test és mozgásfejlődés személyiségstruktúrára, kapcsolati mintázatokra és szimbolizációs folyamatokra gyakorolt közvetlen hatását. Donald W. Winnicott fejlődéssel kapcsolatos gondolataival összhangban, Kestenbergnél is az érési folyamat „legfőbb irányvonalát az integráció fogalmának különféle jelentései foglalják össze. Az időbeli integráció hozzáadódik az [úgynevezett] térbeli integrációhoz” (Winnicott, 2004 [1965]: 172). Kestenberg megközelítésében a környezet és a test térbeli, időbeli és súlyhoz köthető aspektusainak testérzetek általi integrációja alkotja azt az egységes tapasztalati mezőt, amely létrehozza a szelf összefüggő folytonosságának (és állandóságának) érzetét. Winnicott (2004 [1965]) is kiemeli, hogy a korai élmények integrációját a gondozóval való szomatikus interakciók, a csecsemő által testi szinten érzékelt bánásmód és tartás minősége befolyásolja. Kestenberg és munkatársai hangsúlyosan kiemelik ezen tartást és bánásmódot illetően az izomtónus dinamikus összehangoltságának és a (test)forma megtartó minőségének jelentőségét (Kestenberg, Berlowe et al. 1971: 746–764).

Idegtudományi szempontból harántcsíkkolt izmaink irányításának rendszerét a közvetzőképpen foglalhatjuk össze. Az emberi test egyetlen alkotóeleme a vázizomzat,

melyet akaratlagosan irányítani tudunk az idegrendszer által. Az izom-összehúzóásokat az agykéreg frontális lebenyének hátsó része, az úgynevezett motoros terület kontrollálja (Csernus 2016: 2d). A vázizomzat agykérgi irányítása a piramidális és extrapiramidális rendszer, illetve az izomtónus szabályozása révén történik. A piramidális rendszer az agy izomzat feletti akaratlagos kontrollját, új, eddig még nem megtanult mozdulatok végrehajtását végzi. Az extrapiramidális rendszer elraktározza a már kikísérletezett, hasznos mozgáselemek szubtilis tulajdonságait, tárolt mozgásmintákat hoz létre (Csernus 2016: 2d), ezáltal mentesíti az agykérget az akaratlagos izommozgások irányításától. A mintákat később, az adott környezeti tényezők és korábbi minták összefüggései alapján hívja elő, az agykéreg csökkent igénybevételével. Az extrapiramidális rendszer már születéskor rendelkezésre áll, a mozgásminták tára azonban még üres. „Ezt nekünk kell, elsősorban életünk első éveiben, kitartó munkával, egyénileg »feltölteni«. Az így feltöltött mozgásminta-tárat későbbi életünk során használhatjuk, és egyben tovább finomíthatjuk” (Csernus 2016: 2d). Izomtónuson az izmok állandó összehúzott állapotát értjük, mely az akaratlagos tevékenységtől függetlenül jelen van. Az izomtónus elsősorban az ízületek stabilitását és a cselekvésre való felkészültség állapotát szolgálja. „Izomtónusunk mértéke a környezet aktivitásának, egy gyors reagálás valószínűsíthető szintjének függvénye” (Csernus 2016: 2d).

A Kestenbergek Mozgás Profil

Judith Kestenbergek a mozgás két alapvető kategóriáját állapította meg, az izomtónus-áramlás (*Tension-Flow*) és a testformaáramlás (*Shape-Flow*) csoportjait (Kestenbergek, Berlowe et al. 1971: 746–764). Később ezen osztályokat hat mozgásos kategóriával egészítette ki, melyeket a személyiségfejlődés különböző aspektusaival hozott összefüggésbe (Kestenbergek Amighi, Loman és Sossin 2018a).

Ebben a tanulmányban az izomtónus-áramlás és testformaáramlás kategóriáit és összefüggéseit tárgyalom bővebben.

Az izomtónus-áramlás ritmusai

Kestenbergek szerint a mozgásban megfigyelhető az izomtónus folytonos áramlása, melynek ritmikus, illetve dinamikus alkategóriái vannak (Kestenbergek Amighi, Loman és Sossin 2018b: 13–90). Ezen kategóriákat izomtónus-áramlási ritmusoknak és izomtónus-áramlási attribútumoknak nevezte el.

Tíz izomtónus-áramlási ritmust különített el, melyeket csecsemők mozgásában és játékok során figyelt meg. E ritmusokat a fejlődés különböző szakaszaiban az alapvető biológiai szükségletek ritmusai alkotják, majd későbbi élettani folyamatok fejlődésével függnék össze (Kestenbergek Amighi, Loman és Sossin 2018b: 13–72). Az első izomtónus-áramlási ritmus a szopás-szoptatás tevékenységének ritmusa. A szopás alacsony intenzitású, ütemesen pulzáló ritmusát nemcsak a cselekvésben aktívan részt vevő testrészek produkálják, hanem a test egészében hasonló pulzálás figyelhető meg (Kestenbergek Amighi, Loman és Sossin 2018b: 20–23).

Kestenbergek különböző izomtónus-áramlási ritmusokat mint szomatikus affektív atitüdüket, a környezettel fennálló kapcsolatokat meghatározó alapkategóriát értelmezte. Így például a szopás-szoptatási helyzetben az evést lehetővé tevő, az izomtónus-áramlás tulajdonságai szerint alacsony intenzitású, pulzáló mozgások az egybeolvadás taktilis tapasztalatán keresztül elősegítik a gondozó és a csecsemő testhatárainak összeolvadását. Ezen fúzió testi érzéklete valójában megteremti a pszichikus tartalmazás és szimbiózis helyzetét, mely megalapozza a gondozóba, környezetbe vetett bizalom kialakulását (Kestenbergek Amighi, Loman és Sossin 2018b: 20–31).

Az első motorikus kontroll, Kestenbergek szerint, az izomtónus megkötése (*bound muscle tension flow*) (Kestenbergek, Berlowe et al. 1971: 750–755). Az izomtónus kontrolljának elsajátítása később a vezetett mozgások pontosságához, a tárgyak lokalizációjához, megragadásához is szükséges. A csecsemő korai, önkéntelen, kevésbé kontrollált mozgásrepertoárja a fejlődés során kontrollált, koordinált mozdulatfolyammá alakul. Az izomtónus folytonos változásai (izomtónus-áramlás) feletti kontroll fejlődése a csecsemő izomzatának egészében észrevehető változást idéz elő. Az újszülött lágy izomtónusa fokozatosan egy kötöttebb tónus irányába változik. A kötött izomtónus hangsúlya által szervezett érzéklet a test különálló, tömör egységként való tapasztalatát teremti meg, a testi szeparáció a pszichés leválás folyamatát indítja el (Kestenbergek, Berlowe et al. 1971: 752).

Kestenbergek szerint az izomzat erősödésével az izmok kötöttségében bekövetkező változás, mely később a gyermek felülésével, lábra állásával fokozottan figyelhető meg, valójában közvetlenül hozza létre a szeparáció-individuáció helyzetét (Kestenbergek 1975: 210–215; Kestenbergek, Berlowe et al. 1971: 750–764). Az izomtónus kontrolljának fejlődése a vezetett mozgásokban is nagy szerepet játszik, ami a környezet tárgyai és mások iránti érdeklődés kifejezésére ad lehetőséget. A tárgyak megfigyelése, megfogása, megkapaszkodás vagy a kinyúlás a gondozó felé, mind a csecsemő érdeklődésének, akaratának mozgásos kifejeződései, azaz pszichés szinten az autonómia, saját akarat fejlődésének folyamatát támogató szomatikus tapasztalatok (Kestenbergek, Berlowe et al. 1971: 750–764). A lábra állás továbbá elősegíti a testkép felállítását is az én egész, szilárd egységként való szenzomotoros észlelésén keresztül. A járás, futás elsajátítása növeli a gyermek és a gondozó közötti teret, ezzel létrehozza azt a potenciális teret, amelynek explorációja az énefejlődés alapja (Kestenbergek, Berlowe et al. 1971: 750–764; Stanton 1999: 170).

Az izomtónus-áramlás attribútumai és a vitalitásaffektusok

Az izomtónus-áramlás másik alkategóriája annak dinamikus elemei/attribútumai, melyek a KMP-ben a temperamentummal, a belső és külső impulzusokra adott affektív válasszal függnek össze (Kestenbergek Amighi, Loman és Sossin 2018c: 74–90). „A temperamentum az ember fizikai, biológiai és lelki tulajdonságainak rendszere, amely meghatározza a különböző ingerekre adott érzékenységét és az azokra adott válaszait” (Hegedűs 2016 [2014]: 6a).

A temperamentumot illetően megkülönböztetjük az emocionalitást, a szociabilitást és az impulzivitás dimenzióit. Ezen dimenziók a KMP izomtónus-áramlás attribúciós elemeivel jól behatárolhatók. A temperamentum és a környezet interakcióiból alakulnak ki a személyiségvonások, melyeket a mozgásrepertoárban domináns izomtónus-áramlási

elemek egyéni kombinációja tükröz (Hedegűs 2016 [2014]: 6a; Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018c). „Valamennyi (valaha) akaratlagos megnyilvánulásunk vázizomzat összehúzódásán alapul [...] Ezért környezete egy ember személyiségét végeredményben harántcsíkt izom összehúzódásainak rendszeréből ismerheti meg” (Csernus 2016: 2d).

Az izomtónus-áramlás attribútumait vitalitásaffektusokként is felfoghatjuk, a mozgásmagatartás affektív tartalmát fejezik ki (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018c: 74–75; La Barre 2018: 249; Sossin 2018: 290). Ilyen attribútumok a KMP rendszerében az izomtónus-áramlás egyenletessége vagy fluktuációja, alacsony vagy magas intenzitása, illetve hirtelen vagy fokozatos váltakozása. Az izomtónus-áramlás ezen tulajdonságai nem kategoriális érzelmeket jelölnek, hanem az emóciók alapjául szolgáló, finom fiziológiai változásokat közlő vitalitásaffektusokat.

Daniel Stern (1998 [1985], 2009; Koppe, Harder és Vaever 2008) az általa megalkotott és többször is átdolgozott vitalitásaffektus fogalmát a viselkedés dinamikus minőségként értelmezi, mely a létezés szerves folyamataival, testi ritmusokkal összefüggő változásokat, észleléseket foglal magában. Ezen észleléseket a csecsemő ösztönösen érzelmi minőségekké formálja át (Stern, idézi Kőváry 2011: 141). Stern az affektus-összehangolás fogalmát is bevezeti a gondozó-csecsemő diádok kommunikációjának elemi folyamatára. Az affektus-összehangolás során a gondozó és a csecsemő nem csupán imitálja, tükrözi egymás viselkedéseit, hanem a vitalitásaffektusokon keresztül össze is hangolja (Stern 1998 [1985]: 141–142). Hasonló folyamatok megfigyelésére építette Kestenberg saját elméleteit, melyekben megfogalmazta a kinesztetikus összehangolódásnak az affektus-összehangolódáshoz hasonló fogalmát: ez a gondozó és a csecsemő izomtónus-áramlási dinamikájuk szerinti összehangolódását jelenti (Kestenberg, Berlowe et al. 1971: 750–752). Stern (1998 [1985]) kifejti, hogy az affektus-összehangolódás a viselkedés számos aspektusa, azaz a forma, az abszolút intenzitás, az intenzitáskontúr, az időbeli kontúr és a ritmus alapján történhet. Ezen elemeket írja le Kestenberg is a mozgásban megjelenő izomtónus-áramlás attribútumaiként. Az egyenletesség és fluktuáció (*even flow és flow adjustment*) skálája a sterna intenzitás (változás) kontúrjának feleltethető meg, az alacsony vagy magas intenzitás (*low és high intensity*) a sterna abszolút intenzitás elemének. A fokozatosság és hirtelenség skálája (*gradual és abrupt*) pedig a mozgásban megjelenő temporális kontúrt jelzi.

Kestenberg az izomtónus-áramlás attribútumait az érzelemszabályozás alapvető szomatikus elemeinek nevezi (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018c: 85). Az izomtónus-áramlás dinamikus elemeinek használata, az áramlás motorikus kontrolljának képessége adja az emóciók megélése, kifejezése és szabályozása feletti pszichés kontroll szomatikus alapját (Kestenberg, Berlowe et al. 1971).

Eddig az izomtónus-áramlás alkategóriáiról: a ritmusról és attribútumokról, a viselkedés affektív tartalmának mozgásban megmutatkozó dinamikájáról esett szó.

Társas affektivitás és a testformaáramlás

Az érzelemszabályozás másik alapvető kategóriájaként Kestenberg a testformaáramlást (*Shape-Flow*) nevezi meg. Testformaáramláson a mozgás formai aspektusait érti, a kötődési személyek eléréséhez szükséges expresszív formai elemeket (Kestenberg Amighi, Loman

és Sossin 2018d: 130–168). Kestenberg Amighi, Loman és Sossin (2018d: 145) kifejti, hogy a nyújtózkodás a gondozó felé, a törzs oldalirányú kiterjesztése vagy kidomborítása, amikor a csecsemő a gondozó karjára támaszkodik, adja azokat az érzeteket, amelyek révén, a testhatárok hangsúlyozásával, a testnek mint sajátnak észlelése megalkotódik.

A testformaáramlás kategóriája a környezet és mások irányába, kifelé orientálódó (*outward orientation*) mozdulatokat vagy a saját test felé, befelé orientálódó (*inward orientation*) formaalkotási elemeket tartalmaz. Ilyenek például a testforma növelése, zsugorítása, hosszabbítása, rövidítése, kidomborítása vagy homorítása (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018d: 130–168). A testformaáramlás én és mások viszonyait és a környezet iránti általános vagy adott helyzetbeli attitűdöt is jelöli Kestenberg elméletében.

A test középpontja, azaz az önmagunk felé irányuló mozgásokban a környezettől való leválás, elszakadás igénye jelenik meg, esetleges az elutasítás vagy az önfókusz igénye alapján (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018d: 130–168). A környezet felé orientálódó formaáramlási elemek, mint például a testi alakzat expanziója, növelése a kifelé irányuló figyelem, bizalom, érdeklődés, az interakcióra való nyitottság attitűdjét jelölheti. Jonathan Delafield-Butt és Colwyn Trevarthen (idézi Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018d: 145) hangsúlyozza, hogy a szelf elsődleges tudatos érzékelései az izomműködés által szerzett tapasztalatok szerint alakulnak ki, ahogyan a test a kontaktus létesítése során megnyúlik, vagy a kontaktus elvesztése, a leválás során összezsugorodik.

A mozgásélmények komplexitását Kestenberg a különböző kategóriák közötti viszonyal képezte le elméletében (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018d: 130–132). Így szerinte a mozgásviselkedés dinamikus elemei az izomtónus-áramlási elemeken keresztül fejezik ki az affektív tartalmat, melyhez az expresszív struktúrát a testformaáramlás elemei adják. Az affektív állapotokat kifejező izomtónus-áramlás mintázatainak harmóniája az azok kifejezésére szolgáló testformaáramlási elemekkel a mozgásviselkedés társas-affektív szerveződését tükrözi.

Kestenberg mozgáselemzési megközelítésében az izomtónus-áramlás és a testformaáramlás összehangoltsága az interszubsztitív szomatikus alapja: a másik megértésének folyamata a másik mozgásán keresztül, annak saját testben való „előhívásán”, megtestesülésén keresztül jön létre (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018b: 30). A korai gondozó-csecsemő diádok interakcióira az összehangoltság és a félrehangoltság közötti folytonos váltakozás jellemző. Egy optimálisan érzékeny diádnál a félrehangoltságot újra összehangolásra tett kísérletek követik. A hangoltság és félrehangoltság között váltakozó, improvizatív tánchoz hasonló interakciók adják a kötődési kapcsolat javításának lehetőségét, a bizalom és reziliencia szomatikus bázisát (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018c: 85).

A megfelelő gondozás során a gyermek megtanulja azt, hogy az aktuális rossz állapotokból van kiút, azok elmúlnak, támaszkodhat az anyjára, aki az érzelmi tükrözés tónusának megváltoztatásával adott esetben segít gyermekének az érzelmi és a testi működésekre vonatkozó szabályozásban (Hegedűs 2016 [2014]: 6: 4.1).

A Kestenberg Mozgás Profil *embodiment*-felfogása a kogníció, temperamentum, emóciók, társas viszonyulások és egyéb tapasztalataink mozgásrepertoárunkban való megtestesülését hangsúlyozza (Kestenberg Amighi, Loman és Sossin 2018a). E szemlélet szerint a mozgásrepertoárban megjelenő mozgásminőségek kombinációi, kifejezőmódjai, ezek komplexitása fejlődéslélektani mélységekbe engednek betekintést, az individuum adott

állapotát, viszonyait és tapasztalatainak megélését is tükrözik. „A KMP lényegében a megtestesülés mintázataira és folyamatára összpontosít” (Kestenber Amighi, Loman és Sossin 2018a: 3).

Hivatkozott irodalom

- Balint, Michael (1959): Psychology of Motility. In Uő: *Thrills and Regressions*. London: Karnac Books, 117–119.
- Csernus Valér (2016 [2014]): Az extrapiramidálisrendszer – a mozgatórendszer komplex szabályozása (a rendszer alapelve, felépítése, az egyes blokkok működési sajátosságai, működése). In *Emberi életfolyamatok idegi szabályozása – a neurontól a viselkedésig. Interdiszciplináris tananyag az idegrendszer felépítése, működése és klinikuma témáiban orvostanhallgatók, egészség- és élettudományi képzésben résztvevők számára Magyarországon*. Csernus Valér, Kállai János, Komoly Sámuel (szerk.). Pécs: PTE, Dialóg Campus, 297–314.
- Dosamantes-Beaudry, Irma (1997): Somatic Experience in Psychoanalysis. *Psychoanalytic Psychology* 74(4): 517–530.
- Fonagy, Peter (2007): Commentary. In *Developmental Science and Psychoanalysis*. Linda Mayes, Peter Fonagy és Mary Target (szerk.). London: Karnac Books, 39–45.
- Hegedűs Gábor (2016 [2014]): A személyiség kialakulása (filo- és ontogenezis), típusai, meghatározó elméletei és zavarai. In *Emberi életfolyamatok idegi szabályozása – a neurontól a viselkedésig. Interdiszciplináris tananyag az idegrendszer felépítése, működése és klinikuma témáiban orvostanhallgatók, egészség- és élettudományi képzésben résztvevők számára Magyarországon*. Csernus Valér, Kállai János, Komoly Sámuel (szerk.). Pécs: Dialóg Campus.
- Kállai János (2016 [2014]): Gyermek- és felnőttkori temperamentum (genetika, neurotranszmitter rendszerek fejlődése és integrációja). In *Emberi életfolyamatok idegi szabályozása – a neurontól a viselkedésig. Interdiszciplináris tananyag az idegrendszer felépítése, működése és klinikuma témáiban orvostanhallgatók, egészség- és élettudományi képzésben résztvevők számára Magyarországon*. Csernus Valér, Kállai János, Komoly Sámuel (szerk.). Pécs: Dialóg Campus.
- Kállai János és Dorn Krisztina (2016 [2014]): Anya-gyermek kapcsolat hatása az idegrendszer fejlődésére. Megközelítés – elkerülés. In *Emberi életfolyamatok idegi szabályozása – a neurontól a viselkedésig. Interdiszciplináris tananyag az idegrendszer felépítése, működése és klinikuma témáiban orvostanhallgatók, egészség- és élettudományi képzésben résztvevők számára Magyarországon*. Csernus Valér, Kállai János, Komoly Sámuel (szerk.). Pécs: Dialóg Campus.
- Kestenber, Judith S. (é.n.): *Curriculum vitae*. New York: New York Psychoanalytic Society & Institute, A.A. Brill Library Archive & Special Collection.
- Kestenber, Judith S. (1975): Comments from M. Mahler. In *Children and Parents. Psychoanalytic Studies in Development*. Robert Lang (szerk.). New York: Jason Aronson, 210–215.
- Kestenber, Judith S., Jay Berlowe, Arnhilt Buelte, Hershey Marcus és Esther Robbins (1971): Development of the Young Child as Expressed Through Bodily Movement I. *Journal of American Psychoanalytic Association* 4: 746–764.
- Kestenber Amighi, Janet, Susan Loman és K. Mark Sossin (2018a): Introduction. In *The Meaning of Movement. Embodied Developmental, Clinical and Cultural Perspectives of the Kestenber Movement Profile*. Janet Kestenber A., Susan Loman és K. Mark Sossin (szerk.). New York: Routledge, 3–12.
- Kestenber Amighi, Janet, Susan Loman és K. Mark Sossin (2018b): Tension Flow Rhythms. In *The Meaning of Movement. Embodied Developmental, Clinical and Cultural Perspectives of the Kestenber Movement Profile*. Janet Kestenber A., Susan Loman és K. Mark Sossin (szerk.). New York: Routledge, 13–72.
- Kestenber Amighi, Janet, Susan Loman és K. Mark Sossin (2018c): Tension Flow Attributes. In *The Meaning of Movement. Embodied Developmental, Clinical and Cultural Perspectives of the Kestenber Movement Profile*. Janet Kestenber A., Susan Loman és K. Mark Sossin (szerk.). New York: Routledge, 73–90.
- Kestenber Amighi, Janet, Susan Loman és K. Mark Sossin (2018d): Bipolar Shape Flow. In *The Meaning of Movement. Embodied Developmental, Clinical and Cultural Perspectives of the Kestenber Movement Profile*. Janet Kestenber A., Susan Loman és K. Mark Sossin (szerk.). New York: Routledge, 130–150.
- Klin, Ami és Warren Jones (2007): Embodied Psychoanalysis? Or, on the Confluence of Psychodynamic Theory and Developmental Science. In *Developmental Science and Psychoanalysis*. Linda Mayes, Peter Fonagy és Mary Target (szerk.). London: Karnac Books, 5–39.
- Koppe, Simo, Susanne Harder és Matte Vaever (2008): Vitality Affects. *International Forum of Psychoanalysis* 17: 169–179. DOI: <https://doi.org/10.1080/08037060701650453>

- Kőváry Zoltán (2010): *Az ösztönsublimációtól a szelf-egyensúlyig*, Doktori disszertáció. Pécs: PTE-BTK. Interne-
ten: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15220/kovary-zoltan-phd-2011.pdf?sequece=1&isAllowed=y>
(letöltve: 2020. december 20.).
- La Barre, Francis (2018): The Kinetic Text. Using the KMP in Psychoanalysis. In *The Meaning of Movement, Embodied Developmental, Clinical and Cultural Perspectives of the Kestenberg Movement Profile*. Janet Kestenberg A., Susan Loman és K. Mark Sossin (szerk.). New York: Routledge, 243–247.
- Sossin, Mark K. (2018): Musings on Theoretical and Research Contributions of the KMP Within the Context of Nonverbal Studies. In *The Meaning of Movement, Embodied Developmental, Clinical and Cultural Perspectives of the Kestenberg Movement Profile*. Janet Kestenberg A., Susan Loman és K. Mark Sossin (szerk.). New York: Routledge, 287–316.
- Stanton, Kristina (1991): Dr Judith S. Kestenberg talks to Kristina Stanton. *Free Associations* 2(2): 157–174.
- Stern, Daniel N. (1998 [1985]): The Sense of a Subjective Self: II Affect Attunement. In *The Interpersonal World of the Infant. A View from Psychoanalysis and Developmental*. New York: Karnac Books, 138–161.
- Stern, Daniel N. (2009): Pre-Reflexive Experience and its Passage to Reflexive Experience. A Developmental View. *Journal of Consciousness Studies* 16(10–12): 307–33.
- Winnicott, Donald W. (2004 [1965]): Én-integráció a gyermeki fejlődés során. In *A kapcsolatban bontakozó lélek. Válogatott tanulmányok*. Péley Bernadett (szerk.). Budapest: Új Mandátum, 168–176.

Kormos Janka

Doktorjelölt, PTE Pszichológia Doktori Iskola, Elméleti Pszichoanalízis PhD Program (Pécs)

